

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (втори състав)

8 юни 2023 година*

„Преюдициално запитване — Пакетни туристически пътувания и свързани пътнически услуги — Директива (ЕС) 2015/2302 — Член 12, параграфи 2—4 — Прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване — Непредотвратими и извънредни обстоятелства — Пандемия от COVID-19 — Възстановяване на направените от пътуващия плащания за съответния туристически пакет — Възстановяване на парична сума или възстановяване на равностойност под формата на купон („ваучер“) — Задължение за възстановяване на платеното от пътуващия не по-късно от 14 дни след прекратяването на съответния договор — Временна дерогация от това задължение — Промяна на действието във времето на прието въз основа на националното право решение, с което се отменя национална правна уредба, противоречаща на посоченото задължение“

По дело C-407/21

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Conseil d'État (Държавен съвет, Франция) с акт от 1 юли 2021 г., постъпил в Съда на 2 юли 2021 г., в рамките на производство по дело

Union fédérale des consommateurs — Que choisir (UFC — Que choisir),

Consommation, logement et cadre de vie (CLCV)

срещу

Premier ministre,

Ministre de l'Économie, des Finances et de la Relance,

СЪДЪТ (втори състав),

състоящ се от: А. Prechal (докладчик), председател на състава, М. L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl и J. Passer, съдии,

генерален адвокат: L. Medina,

секретар: D. Dittert, началник на отдел,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание, проведено на 1 юни 2022 г.,

* Език на производството: френски.

като има предвид становищата, представени:

- за Union fédérale des consommateurs — Que choisir (UFC — Que choisir) и Consommation, logement et cadre de vie (CLCV), от R. Froger и A. Londoño López, адвокати,
- за френското правителство, от A. Daniel и A. Ferrand, в качеството на представители,
- за белгийското правителство, от S. Baeyens, P. Cottin и T. Willaert, в качеството на представители,
- за чешкото правителство, от S. Šindelková, M. Smolek и J. Vlácil, в качеството на представители,
- за датското правителство, от V. Pasternak Jørgensen и M. Søndahl Wolff, в качеството на представители,
- за италианското правителство, от G. Palmieri, в качеството на представител, подпомагана от F. Severi и M. Cherubini, avvocati dello Stato,
- за словашкото правителство, от E. V. Drugda, S. Ondrášiková и B. Ricziová, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от B.-R. Killmann, I. Rubene и C. Valero, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание, проведено на 15 септември 2022 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 12 от Директива (ЕС) 2015/2302 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2015 година относно пакетните туристически пътувания и свързаните пътнически услуги, за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 и Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 90/314/ЕИО на Съвета (ОВ L 326, 2015 г., стр. 1).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между Union fédérale des consommateurs — Que choisir (UFC — Que choisir) и Consommation, logement et cadre de vie (CLCV), от една страна, и Premier ministre (министър-председател на Франция) и ministre de l'Économie, des Finances et de la Relance (министър на икономиката, финансите и възстановяването на Франция), от друга страна, във връзка с искане за отмяна поради превишаване на правомощията на ordonnance n° 2020-315, du 25 mars 2020, relative aux conditions financières de résolution de certains contrats de voyages touristiques et de séjours en cas de circonstances exceptionnelles et inévitables ou de force majeure (Постановление 2020-315 от 25 март 2020 г. относно финансовите условия за прекратяването на някои договори за туристически пътувания и престой при непредотвратими и извънредни обстоятелства или непреодолима сила) (JORF от 26 март 2020 г., текст № 35) (наричано по-нататък „Постановление 2020-315“).

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 2015/2302

3 Съгласно съображения 5, 31 и 46 от Директива 2015/2302:

„(5) [...] Хармонизирането на правата и задълженията, произтичащи от договорите за пакетно туристическо пътуване и за свързаните пътнически услуги е необходимо, за да се създаде истински вътрешен пазар за потребителите в тази област, като се намери точният баланс между високото равнище на защита на потребителите и конкурентоспособността на предприятията.

[...]

(31) Пътуващите следва да разполагат и с възможност да прекратят договора за пакетно туристическо пътуване по всяко време преди започване на изпълнението на туристическия пакет срещу заплащане на подходяща и обоснована такса за прекратяването, като се вземат предвид очакваните икономии и приходи от алтернативно реализиране на пътническите услуги. Те следва да имат и право да прекратяват договора за пакетно туристическо пътуване без заплащане на такса за прекратяване, когато изпълнението на туристическия пакет ще бъде засегнато в значителна степен от непредотвратими и извънредни обстоятелства. Това може да включва например война, други сериозни проблеми със сигурността, като терористични актове, значителни рискове за човешкото здраве, като огнище на сериозна болест на мястото на пътуването или природни бедствия, като наводнения или земетресения или атмосферни условия, които правят невъзможно безопасното пътуване до дестинацията, съгласно уговореното в договора за пакетно туристическо пътуване.

[...]

(46) Следва да се потвърди, че пътуващите не могат да се отказват от правата, произтичащи от настоящата директива, а организаторите или търговците, посреднически при закупуването на свързани пътнически услуги, не могат да се освободят от задълженията си, като претендират, че действат само като доставчик на пътническа услуга, посредник или в каквото и да било друго качество“.

4 Член 1 от тази директива гласи:

„Целта на настоящата директива е да допринесе за правилното функциониране на вътрешния пазар и за постигането на високо и възможно най-единно равнище на защита на потребителите посредством сближаване на определени аспекти на законите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки по отношение на договорите между пътуващи и търговци свързани с пакетни туристически пътувания и свързани пътнически услуги“.

5 Член 3 от посочената директива гласи:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[...]

6. „пътуващ“ означава всяко лице, което се стреми да сключи договор, попадащ в обхвата на настоящата директива, или което има право да пътува въз основа на такъв договор;

[...]

8. „организатор“ означава търговец, който комбинира и продава или предлага за продажба туристически пакети, било то пряко, било то чрез друг търговец или заедно с друг търговец [...]

[...]

12. „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ означава ситуация извън контрола на страната, която се позовава на тази ситуация, чиито последици не биха могли да бъдат избегнати дори при вземането на всички разумни мерки;

[...]“.

6 Член 4 от същата директива, озаглавен „Степен на хармонизация“, предвижда:

„Държавите членки не могат да запазват или да въвеждат в своето национално право разпоредби, отклоняващи се от предвидените в настоящата директива, включително повече или по-малко строги разпоредби, с които да се гарантира различно равнище на защита на пътуващите, освен ако в настоящата директива не е предвидено друго“.

7 Член 12 от Директива 2015/2302, озаглавен „Прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване и право на отказ от договора преди започване на изпълнението на туристическия пакет“, гласи:

„1. Държавите членки гарантират, че пътуващият може да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване по всяко време преди започване на изпълнението на туристическия пакет. Когато пътуващият прекрати договора съгласно настоящия параграф, той може да бъде задължен да заплати на организатора подходяща и обоснована такса за прекратяване на договора. [...] [...]

2. Независимо от параграф 1 пътуващият има право да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване преди започване на изпълнението на туристическия пакет, без да заплаща никаква такса за прекратяване на договора в случай на непредотвратими и извънредни обстоятелства, настъпили в мястото на дестинацията или в непосредствена близост до него, които засягат значително изпълнението на туристическия пакет или превоза на пътници до дестинацията. При прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване съгласно настоящия параграф пътуващият има право на пълно възстановяване на всички направени плащания за туристическия пакет, но няма право на допълнително обезщетение.

3. Организаторът може да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване и да възстанови на пътуващия изцяло всички плащания, направени за туристическия пакет, без да дължи допълнително обезщетение, ако:

[...]

б) организаторът е възпрепятстван да изпълни договора поради непредотвратими и извънредни обстоятелства и е уведомил пътуващия за прекратяването на договора без необосновано забавяне и преди започване на изпълнението на туристическия пакет.

4. Организаторът възстановява всички суми, дължими по параграфи 2 и 3, а по отношение на параграф 1 възстановява всички плащания, направени за пакета от пътуващия или от негово име, след приспадане на съответната такса за прекратяване на договора. Тези дължими суми или плащания се възстановяват на пътуващия без необосновано забавяне и при всички случаи не по-късно от 14 дни след прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване.

[...]“.

8 Член 23 от тази директива, озаглавен „Императивен характер на директивата“, гласи:

„[...]

2. Пътуващите не могат да се отказват от правата, предоставени им от националните мерки за транспониране на настоящата директива.

3. Договорните клаузи или изявленията на пътуващия, които пряко или косвено водят до отказ или ограничаване на правата на пътуващите, предоставени им от настоящата директива, или които имат за цел да се заобиколи прилагането на директивата, не са обвързващи за пътуващия“.

Препоръка (ЕС) 2020/648

9 Съображения 9, 13—15, 21 и 22 от Препоръка (ЕС) 2020/648 на Комисията от 13 май 2020 година за предлагането на ваучери на пътниците и туристите като алтернатива на възстановяването на сумите, заплатени за отменени пакетни туристически и транспортни услуги в контекста на пандемията от COVID-19 (ОВ L 15, 2020 г., стр. 10) гласят:

„(9) В Директива [2015/2302] е предвидено, че ако пакетно пътуване бъде [анулирано] поради „непредотвратими и извънредни обстоятелства“, пътуващите имат право да получат пълно възстановяване на всички плащания по пакета, без необосновано забавяне и при всички случаи в срок от 14 дни [след] прекратяването на договора. В този контекст организаторът може да предложи на пътуващия възстановяване под формата на ваучер. Тази възможност обаче не лишава пътниците от правото да им бъдат възстановени пари.

[...]

- (13) Многобройните анулирания вследствие на пандемията от COVID-19 доведоха до неустойчиво състояние на паричните потоци и приходите за секторите на транспорта и пътуванията. Проблемите с ликвидността на организаторите се задълбочават и поради факта, че те трябва да възстановят пълната цена на пакета на пътника, докато самите те не винаги получават своевременно възстановяване на предплатени услуги, които съставят част от пакета. Фактически това може да доведе до несправедливо поделение на тежестта между операторите в сектора на пътуванията.
- (14) При несъстоятелност на организаторите или превозвачите съществува риск много пътници и туристи да не получат обратно заплатените от тях суми, тъй като техните [вземания към] организаторите и превозвачите не са защитени. Същият проблем може да възникне в контекста на отношенията между предприятията, когато организаторите получат ваучер за възстановяване на предплатени услуги от превозвачи, които впоследствие обявят несъстоятелност.
- (15) Ако ваучерите бъдат направени по-привлекателни като алтернатива на възстановяването на пари, повече пътници и туристи ще бъдат склонни да ги приемат. Това ще спомогне за облекчаване на проблемите с ликвидността на превозвачите и организаторите и в крайна сметка би могло да доведе до по-добра защита на интересите на пътниците и туристите.

[...]

- (21) Що се отнася до евентуални допълнителни нужди от ликвидност на операторите в секторите на пътуванията и транспорта, на 19 март 2020 г. [Европейската комисия] прие Временна рамка за мерки за държавна помощ в подкрепа на икономиката в условията на сегашния взрив от COVID-19 [...] въз основа на член 107, параграф 3, буква б) [ДФЕС] с цел преодоляване на сериозни затруднения в икономиките на държавите членки. [...]
- (22) Временната рамка се прилага по принцип за всички сектори и предприятия, включително транспортни предприятия и предприятия в туризма и отчита, че транспортът и пътуванията са сред най-засегнатите сектори. Целта ѝ е да отстрани недостига на ликвидни средства, пред които са изправени предприятията, като позволи например преки безвъзмездни средства, данъчни облекчения, държавни гаранции за заеми и субсидирани публични заеми. [...] В този контекст държавите членки могат да вземат решения за подкрепа на операторите в секторите на пътуванията и транспорта, за да гарантират, че исканията за възстановяване по причина на пандемията от COVID-19, се удовлетворяват с оглед осигуряване на защита на правата на пътниците и потребителите и равното третиране на пътниците и туристите“.

10 Съгласно точка 1 от тази препоръка:

„Настоящата препоръка се отнася до ваучери, които превозвачите или организаторите могат да предлагат на пътниците като алтернатива на възстановяването на парични средства единствено с доброволното съгласие на пътника, при следните обстоятелства:

а) в случай на отмяна от превозвача или организатора, считано от 1 март 2020 г., по причини, свързани с пандемията от COVID-19, съгласно следните разпоредби:

[...]

5) член 12, параграфи 3 и 4 от Директива (ЕС) 2015/2302.

[...]“.

Френското право

11 Постановление 2020-315 е прието въз основа на правомощието, предоставено на френското правителство с Loi n° 2020-290 du 23 mars 2020 d'urgence pour faire face à l'épidémie de COVID-19 (приет като спешна законодателна мярка Закон от 23 март 2020 г. за ответни мерки във връзка с епидемията от COVID-19) (JORF от 14 март 2020 г., текст № 2), като декларираната цел е „да се преодолеят икономическите, финансовите и социалните последици от разпространението на епидемията от [COVID]-19 и последиците от мерките, приети за ограничаване на това разпространение, и по-специално за да се предотврати и ограничи преустановяването на дейността на физическите и юридическите лица, упражняващи икономическа дейност, и на сдруженията, както и въздействието на това преустановяване върху заетостта“.

12 Съгласно член 1, II от Постановление 2020-315 — в отклонение от разпоредбите на френското право, с които се транспонира член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 — когато договор за туристически пътувания или престой е „прекратен“ между 1 март и 15 септември 2020 г., организаторът или търговецът може да предложи, вместо възстановяване на всички извършени плащания във връзка с „прекратения договор“, ваучер на определена стойност, който клиентът може да използва при определени условия. В член 1 са посочени условията, при които, в случай че не се използва ваучерът, пътникът има право на пълно възстановяване на тези плащания.

13 От акта за преюдициално запитване е видно, че предложение в този смисъл следва да бъде направено най-късно 3 месеца след уведомяването за „прекратяването“ на съответния договор и че това предложение е валидно впоследствие за срок от 18 месеца. Едва след изтичането на този 18-месечен срок и при неприемане от страна на клиента на същата или на равностойна престация спрямо тази, която е предвидена в „прекратения договор“ и е била предложена на клиента, търговецът е длъжен да възстанови всички направени плащания във връзка с този договор.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

14 Жалбоподателите в главното производство, две сдружения за защита на интересите на потребителите, сезират запитващата юрисдикция с жалба за отмяна на Постановление 2020-315, като твърдят, че неговите разпоредби нарушават, от една страна, член 12 от

Директива 2015/2302, който предвижда по-специално, в хипотезата на прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване поради „непредотвратими и извънредни обстоятелства“, право на пътуващия на пълно възстановяване на всички плащания за туристическия пакет, не по-късно от 14 дни след прекратяването на този договор, а от друга страна, че се нарушава свободната конкуренция в рамките на единния пазар и преследваната с тази директива цел за хармонизация.

- 15 Запитващата юрисдикция отбелязва, че разпоредбите на Постановление 2020-315 са приети с цел да се гарантира ликвидността и платежоспособността на обхванатите от тези разпоредби доставчици на услуги при обстоятелства, при които над 7 000 регистрирани във Франция оператори на туристически пътувания, поради пандемията от COVID-19, която засяга едновременно не само Франция и повечето европейски държави, но и почти всички континенти, трябва да понесат последиците от анулиране на резервации в безпрецедентен мащаб, като същевременно тези оператори били изправени пред почти тотална липса на нови резервации, и поради това изпадат в сериозни затруднения, като при това положение незабавното възстановяване на всички плащания, свързани с така отменените услуги, може да застраши засегнатите икономически оператори и следователно възможността клиентите да получат възстановяване на тези плащания.
- 16 Този съд уточнява освен това, че до 15 септември 2020 г., крайната дата, до която се прилага Постановление 2020-315, френските търговци в съответния сектор са емитирали ваучери на обща стойност от порядъка на 990 милиона евро, което представлява 10 % от годишния оборот на разглеждания сектор при нормални условия.
- 17 При тези обстоятелства Conseil d'État (Държавен съвет, Франция) решава да спре производството по делото и да отправи следните преюдициални въпроси към Съда:

- „1) Трябва ли член 12 от [Директива 2015/2302] да се тълкува в смисъл, че задължава организатора на пакетно туристическо пътуване при прекратяване на договора да възстанови в брой всички плащания по повод на туристическия пакет, или че допуска възстановяване на равностойност, по-специално под формата на купон за сумата на извършените плащания?
- 2) В случай че тези възстановявания се приемат за парични възстановявания, може ли здравната криза, свързана с епидемията от [COVID]-19, и последиците от нея за туристическите оператори, които поради тази криза са понесли спад на оборота, оценен между 50 и 80 %, и са свързани с повече от 7 % от брутния вътрешен продукт на Франция, а що се отнася до операторите на пакетни туристически пътувания, които осигуряват заетост на 30 000 работници във Франция с оборот от около 11 милиарда евро, да обосноват — и евентуално при какви условия и при какви ограничения — временно изключение от предвиденото в член 12, параграф 4 от [Директива 2015/2302] задължение на организатора да възстанови на пътуващия всички плащания, извършени във връзка с пакетното туристическо пътуване, в срок от четиринадесет дни след прекратяването на договора?
- 3) При отрицателен отговор на предходния въпрос, възможно ли е при така припомнените обстоятелства да се промени действието във времето на решение за отмяна на разпоредба от вътрешното право, която противоречи на член 12, параграф 4 от [Директива 2015/2302]?”.

По първия въпрос

- 18 С първия въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 трябва да се тълкува в смисъл, че когато вследствие на прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване неговият организатор е длъжен по силата на тази разпоредба да възстанови на съответния пътник всички извършени плащания във връзка с този туристически пакет, това възстановяване следва да се разбира единствено като връщане на тези плащания под формата на парична сума, или напротив, може да се извърши и по преценка на организатора под формата на купон (т.е. на „ваучер“) за сумата на посочените плащания.
- 19 Следва да се припомни, че член 12, параграф 2 от Директива 2015/2302 предоставя на пътуващия право да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване преди започване на изпълнението на туристическия пакет, без да заплаща никаква такса за прекратяване на договора в случай на непредотвратими и извънредни обстоятелства, настъпили в съответното място на дестинация или в непосредствена близост до него, които засягат значително изпълнението на този туристически пакет или превоза на пътници до дестинацията. При прекратяване на този договор за пакетно туристическо пътуване на основание на този параграф 2 пътуващият има право на пълно възстановяване на плащанията, направени въз основа на посочения туристически пакет.
- 20 Освен това съгласно член 12, параграф 3, буква б) от тази директива, ако съответният организатор е възпрепятстван да изпълни договор за пакетно туристическо пътуване поради „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ и е уведомил пътуващия за прекратяването на договора без необосновано забавяне и преди започване на изпълнението на туристическия пакет, този организатор може да прекрати договора за пакетно туристическо пътуване и да възстанови на пътуващия изцяло всички плащания, направени за туристическия пакет, без да дължи допълнително обезщетение.
- 21 В допълнение член 12, параграф 4 от посочената директива уточнява по-специално, че дължимите суми или плащания се възстановяват на пътуващия без необосновано забавяне и при всички случаи не по-късно от 14 дни след прекратяване на договора за пакетно туристическо пътуване.
- 22 В настоящото дело запитващата юрисдикция поставя първия въпрос в контекста на приетото от френското правителство Постановление 2020-315, чийто член 1 разрешава на организаторите, що се отнася до договорите, чието „прекратяване“ е съобщено между 1 март и 15 септември 2020 г., да изпълнят задължението си за възстановяване, като не по-късно от 3 месеца след уведомлението за „прекратяването“ на съответния договор за пакетно туристическо пътуване предложат на пътуващия ваучер за сума, равна на извършените плащания във връзка с този туристически пакет, като това предложение е валидно за срок от 18 месеца.
- 23 За да се отговори на въпроса дали това предложение може да представлява „възстановяване“ по смисъла на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302, следва най-напред да се отбележи, че тази директива не съдържа никакво определение на понятието „възстановяване“.

- 24 Освен това съгласно постоянната съдебна практика значението и обхватът на термините, на които правото на Съюза не дава никаква дефиниция, следва да се определят в съответствие с обичайното им значение в общоупотребимия език, като се държи сметка за контекста, в който те се използват, и за целите, преследвани от правната уредба, от която са част (решение от 18 март 2021 г., Kuoni Travel, C-578/19, EU:C:2021:213, т. 37).
- 25 Според обичайното му значение в общоупотребимия език терминът „възстановяване“ се отнася до връщането на дадено лице на парична сума, която то е заплатило или заело на друго лице, като поради това се предполага, че последното има задължение да върне тези пари на първото. Впрочем това значение следва недвусмислено от прочита на целия текст на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302, в която се уточнява, че пълното възстановяване се отнася до „направени плащания“ за туристически пакет, което по този начин разсейва всяко съмнение относно предмета на възстановяването, което се отнася до определена парична сума.
- 26 От това следва, че понятието „възстановяване“ по смисъла на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 означава връщане на плащанията, направени за конкретен туристически пакет, под формата на парична сума.
- 27 Подобно тълкуване не се опровергава от довода на словашкото правителство, изведен от провежданото терминологично разграничение, що се отнася до това понятие, по-специално в текстовете на немски и на английски език на член 12, параграф 4 от Директива 2015/2302: между, от една страна, връщане („reimbursement“ — на английски език, „Rückzahlung“ — на немски език) на плащанията, посочени в член 12, параграф 1 от тази директива, и от друга страна, „възстановяване“ („refund“ на английски език, „Erstattung“ на немски език) на плащанията, посочени по-специално в член 12, параграфи 2 и 3 от посочената директива, като според това правителство възстановяването обхваща и обезщетение, различно от пари.
- 28 Това е така не само поради обстоятелството, че това терминологично разграничение е напълно съвместимо с тълкуване на тези разпоредби, предполагащо връщане на парична сума, но дори да се предположи, че това не е така, от постоянната практика на Съда следва, че формулировката, използвана в текста на правна разпоредба на Съюза на един от езиците, не може да служи като единствена основа за тълкуването на разпоредбата или да ѝ се отдава предимство пред текстовете на останалите езици, тъй като в случай на несъответствия между текстовете на различните езици на разпоредба от правото на Съюза посочената разпоредба трябва да се тълкува в зависимост от контекста и целта на правната уредба, от която е част (вж. в този смисъл решение от 9 юли 2020 г., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, т. 33 и цитираната съдебна практика).
- 29 Контекстът на член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 и целта на тази директива обаче само потвърждават буквалното тълкуване, възприето в точка 26 от настоящото решение.
- 30 Що се отнася, от една страна, до контекста на тази разпоредба, обстоятелството, че съгласно член 12, параграф 4 от тази директива възстановяването трябва да се извърши не по-късно от 14 дни след прекратяването на съответния договор за пакетно туристическо пътуване, е доказателство за това, че трябва да бъде възстановена парична сума, тъй като целта на този срок е да се гарантира, че скоро след прекратяването на договора пътуващият ще може отново свободно да разполага с парите, които е похарчил, за да

заплати пакетното туристическо пътуване. За сметка на това, не би било от особена полза да се предвижда обвързване с такъв срок, ако пътуващият трябва да се задоволи с получаването на ваучер или друга услуга с отложено изпълнение, от която при всички случаи би могъл да се възползва едва след изтичането на този срок.

- 31 Освен това, както по същество отбелязва и генералният адвокат в точка 26 от представеното заключение, по-широкият контекст, в който се вписва Директива 2015/2302, а именно областта на правата на пътниците и на защитата на потребителите, е доказателство за това, че когато законодателят на Съюза предвижда в законодателен акт в тази материя възможността за подмяна на задължение за плащане на парична сума с друга престация, каквато е по-специално предлагането на ваучери, тази възможност е изрично предвидена в посочения законодателен акт. Следователно липсата на каквото и да било позоваване в текста на член 12 от Директива 2015/2302 на такава възможност може да потвърди тезата, че този член се отнася единствено до възстановяванията на парична сума.
- 32 От друга страна, що се отнася до преследваната от Директива 2015/2302 цел, от член 1 от тази директива, тълкуван в светлината на съображение 5, следва, че тази цел се състои в това да се допринесе за правилното функциониране на вътрешния пазар и за постигането на високо и възможно най-единно равнище на защита на потребителите (вж. в този смисъл решение от 12 януари 2023 г., FTI Touristik (Пакетни туристически пътувания до Канарските острови), C-396/21, EU:C:2023:10, т. 29).
- 33 Правото на възстановяване, предоставено на пътниците с член 12, параграфи 2 и 3 от посочената директива, отговаря на тази цел за защита на потребителите, поради което тълкуване на понятието „възстановяване“ по смисъла на посочения член 12, че съответният пътник има право да му бъдат възстановени направените плащания за съответния туристически пакет под формата на парична сума, с която той да може свободно да разполага, може да допринесе в по-голяма степен за защитата на неговите интереси и следователно за постигането на тази цел, отколкото тълкуването, че е достатъчно съответният организатор да му предложи ваучер или друга форма на обезщетение.
- 34 Това, разбира се, не засяга възможността пътуващото лице, страна по договор за пакетно туристическо пътуване, да се съгласи доброволно да приеме ваучер, вместо възстановяване на парична сума, при условие че тази възможност не го лишава от правото да му бъдат възстановени пари, както е посочено в съображение 9 от Препоръка 2020/648.
- 35 С оглед на изложените съображения на първия въпрос следва да се отговори, че член 12, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 трябва да се тълкува в смисъл, че когато вследствие на прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване неговият организатор е длъжен по силата на тази разпоредба да възстанови на съответния пътник всички направени плащания във връзка с този туристически пакет, това възстановяване следва да се разбира единствено като връщане на тези плащания под формата на парична сума.

По втория въпрос

- 36 С втория въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, по силата на която — в контекста на избухването на световната

здравна криза, която възпрепятства изпълнението на договорите за пакетни туристически пътувания — организаторите на пакетни туристически пътувания временно се освобождават от задължението им да възстановят на съответните пътници, не по-късно от 14 дни след прекратяването на договора, всички направени плащания по прекратения договор, включително когато тази правна уредба цели да се избегне възможността, вследствие на очаквания значителен брой искания за възстановяване, платежоспособността на тези туроператори да бъде толкова силно засегната, че да застраши тяхното съществуване, като с тези мерки следва да се запази жизнеспособността на съответния сектор.

- 37 В самото начало следва да се отбележи, че с оглед на отговора, даден на първия въпрос, член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 задължава организаторите на пакетни туристически пътувания да върнат на съответните пътници всички направени плащания по съответния договор за пакетно туристическо пътуване, когато този договор за пътуване е прекратен поради настъпването на „непредотвратими и извънредни обстоятелства“, които засягат значително или възпрепятстват изпълнението на посочения договор за пътуване.
- 38 Както бе припомнено в точка 22 от настоящото решение, член 1 от Постановление 2020-315 разрешава на туроператорите, що се отнася до договорите, чието „прекратяване“ е съобщено между 1 март и 15 септември 2020 г., а именно в периода, започнал малко преди избухването на пандемията от COVID-19 и приключил няколко месеца след нейния край, да предложат на съответния пътуващ най-късно 3 месеца след уведомяването за прекратяването“ на съответния договор за пакетно туристическо пътуване, вместо възстановяване на направените плащания като парична сума — ваучер, като възстановяването в пари става задължително едва след изтичането на 18-месечния срок на валидност на ваучера.
- 39 Тъй като вторият въпрос по същество цели да позволи на запитващата юрисдикция да прецени съвместимостта на подобна национална правна уредба с въведеното с член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 задължение на съответния туроператор за пълно възстановяване, този въпрос по необходимост се основава на предпоставката, че в случая са изпълнени условията за прилагане на тази разпоредба, и по-специално условието да са настъпили „непредотвратими и извънредни обстоятелства“.
- 40 Чешкото, италианското и словашкото правителство посочват, че член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 не се прилага в контекста на здравна криза от световен мащаб като предизвиканата от пандемията от COVID-19, тъй като такова събитие не попада в обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на тази разпоредба. Следователно прекратяването на договори вследствие на тази криза не можело да породи право на пълно възстановяване на направените плащания за прекратените договори за пакетни туристически пътувания.
- 41 При това положение следва да се провери, на първо място, дали световна здравна криза като пандемията от COVID-19 може да попадне в обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302, така че тази разпоредба да може да се прилага по отношение на прекратяванията, посочени в национална правна уредба като член 1 от Постановление 2020-315.

- 42 В това отношение следва да се припомни, че това понятие е определено в член 3, точка 12 от Директива 2015/2302 като „ситуация извън контрола на страната, която се позовава на тази ситуация, чиито последици не биха могли да бъдат избегнати дори при вземането на всички разумни мерки“.
- 43 Освен това съображение 31 от посочената директива уточнява обхвата на посоченото понятие, като посочва, че „[т]ова може да включва например война, други сериозни проблеми със сигурността, като терористични актове, значителни рискове за човешкото здраве, като огнище на сериозна болест на мястото на пътуването или природни бедствия, като наводнения или земетресения или атмосферни условия, които правят невъзможно безопасното пътуване до дестинацията, съгласно уговореното в договора за пакетно туристическо пътуване“.
- 44 В допълнение, както бе припомнено в точка 19 от настоящото решение, от член 12, параграф 2 от Директива 2015/2302 следва, че наличието на „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ могат да бъдат основание за прекратяване на договора от съответния пътник, което му дава право на пълно възстановяване на направените плащания за туристическия пакет, когато тези обстоятелства са настъпили на „мястото на дестинацията или в непосредствена близост до него“ и които „засягат значително изпълнението на туристическия пакет или превоза на пътници до дестинацията“.
- 45 Макар че за целите на прекратяването на договор за пакетно туристическо пътуване квалифицирането на дадено събитие като ситуация, попадаща в обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на тази директива зависи по необходимост от конкретните обстоятелства на съответния случай, и по-специално от конкретно договорените пътнически услуги, както и от последиците от това събитие в мястото на планираната дестинация, все пак трябва да се приеме, че сама по себе си световна здравна криза като пандемията от COVID-19 може да попадне в обхвата на това понятие.
- 46 Всъщност такова събитие е очевидно извън всякакъв контрол, чиито последици не биха могли да бъдат избегнати дори при вземането на всички разумни мерки. Това събитие впрочем разкрива наличието на посочените в съображение 31 от разглежданата директива „значителни рискове за човешкото здраве“.
- 47 В това отношение е без значение обстоятелството, че подобно на член 12, параграф 2 от същата директива, това съображение илюстрира този термин, като прибегва до примера за избухване на „огнище на сериозна болест на мястото на пътуването“, тъй като такова уточнение цели не да ограничи обхвата на понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ до местни събития, а да покаже, че тези обстоятелства при всички положения трябва да се проявят по-специално на планираното място на пътуването и поради това да имат значителни последици за изпълнението на съответното пакетно туристическо пътуване.
- 48 В този контекст, както по същество отбелязва и генералният адвокат в точка 58 от представеното заключение, щом като разпространението на сериозна болест в мястото на пътуването може да попадне в обхвата на това понятие, това трябва да важи а fortiori за разпространението на сериозна болест в световен мащаб, тъй като последиците от нея засягат и това място на пътуване.

- 49 В допълнение тълкуване на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 в смисъл, че тази разпоредба се прилага само за събития с ограничено местно проявление, като се изключват събитията с по-широк мащаб, би било в разрез, от една страна, с прилагането на принципа на правна сигурност, доколкото при липсата на какъвто и да било предвиден от тази директива критерий за разграничаване, ако провеждането на разграничение между тези две категории събития би могло да бъде неясно и променливо, което в крайна сметка би направило несигурна ползата от предоставената с посочената разпоредба защита.
- 50 От друга страна, това тълкуване би било непоследователно с оглед на преследваната с Директива 2015/2302 цел за защита на потребителите. Всъщност това тълкуване би предполагало, че пътниците, които прекратяват договора си за пакетно туристическо пътуване, позовавайки се на възникването на местно огнище на болест, не са длъжни да заплащат такса за прекратяване, докато пътниците, които прекратяват посочения договор поради възникването на огнища на болест в световен мащаб, ще трябва да заплащат такава такса, поради което съответните пътници биха се ползвали от по-ниско равнище на защита в случай на поява на световна здравна криза, отколкото в случай на възникване на болест с ограничено местно проявление.
- 51 С оглед на изложеното следва да се приеме, че понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 може да обхване избухването на световна здравна криза, поради което тази разпоредба може да се прилага по отношение на прекратяването на договори за пакетно туристическо пътуване, когато като основание за това прекратяване се сочат последиците от такова събитие.
- 52 На второ място, френското правителство все пак посочва, че ситуация като здравната криза, свързана с пандемията от COVID-19, е от такъв мащаб, че представлява и случай на „непреодолима сила“ — понятие, което може да обхваща случаи, чиито характеристики надхвърлят положенията, предвидени при приемането на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302. Оттук посоченото правителство прави извода, че когато са налице сходни хипотези, на държавите членки е позволено да се отклоняват на това основание от посочената разпоредба.
- 53 В това отношение, от една страна, следва да се припомни, в съответствие с постоянната съдебна практика, че тъй като понятието за „непреодолима сила“ няма еднакво съдържание в различните области на приложение на правото на Съюза, неговото значение трябва да бъде определено в зависимост от правния контекст, в който следва да породи правни последици (решение от 25 януари 2017 г., Vilkas, C-640/15, EU:C:2017:39, т. 54).
- 54 Както обаче признава самото френско правителство, понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от Директива 2015/2302 е сходно с понятието „непреодолима сила“, както то е определено в постоянната съдебна практика, а именно като отнасящо се до извънредни, непредвидими и външни за позоваващия се на него обстоятелства, чиито последици не е можело да бъдат избегнати въпреки положената дължима грижа (решение от 4 март 2010 г., Комисия/Италия, C-297/08, EU:C:2010:115, т. 85). Това е така, защото въпреки липсата на каквото и да било позоваване на непреодолима сила в тази директива понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ конкретизира понятието „непреодолима сила“ в рамките на посочената директива.

- 55 От друга страна, както отбелязва и генералният адвокат в точка 55 от представеното заключение, при проследяване на генезиса на Директива 2015/2302, и по-специално на подготвителните работи по нея, се потвърждава тезата, че посоченото понятие „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ замества понятието „форсмажорни обстоятелства“, съдържащо се в Директива 90/314/ЕИО на Съвета от 13 юни 1990 година относно пакетните туристически пътувания, пакетните туристически ваканции и пакетните туристически обиколки (ОВ L 158, 1990 г., стр. 59; Специално издание на български език, 2007 г., глава 13, том 9, стр. 248), отменена и заменена с Директива 2015/2302.
- 56 Следователно понятието „непредотвратими и извънредни обстоятелства“ по смисъла на член 12, параграф 2 и параграф 3, буква б) от тази директива представлява цялостно прилагане на понятието „непреодолима сила“ за целите на посочената директива.
- 57 Ето защо държавите членки не следва да освобождават, макар и само временно, поради наличието на непреодолима сила организаторите на пакетни туристически пътувания от задължението им за възстановяване, посочено в член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, като се има предвид, че нито тази разпоредба, нито която и да е друга разпоредба от тази директива предвиждат изключение от императивния характер на това задължение поради наличие на непреодолима сила (вж. по аналогия решение от 26 септември 2013 г., ÖBB-Personenverkehr, C-509/11, EU:C:2013:613, т. 49 и 50).
- 58 От изложеното следва, че при прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване вследствие на избухването на световна здравна криза съответните туроператори са длъжни да възстановят на съответните пътници всички направени плащания за съответния туристически пакет при условията, предвидени в член 12, параграф 4 от тази директива.
- 59 Що се отнася, на трето място, до въпроса дали Директива 2015/2302 все пак позволява на държавите членки, когато са налице обстоятелства на световна здравна криза като пандемията от COVID-19, да освободят организаторите на пакетни туристически пътувания от такова задължение за възстановяване, следва да се отбележи, че от член 4 от тази директива следва, че освен ако в нея не е предвидено друго, посочената директива цели пълна хармонизация на предвидената област, вследствие на което държавите членки не могат да приемат разпоредби, отклоняващи се от предвидените в същата директива разпоредби, по-специално по-строги разпоредби, предназначени да осигурят различно равнище на защита на съответните пътници.
- 60 Освен това от член 23, параграфи 2 и 3 от Директива 2015/2302 следва, че правата, предоставени на съответните пътници по силата на тази директива, имат императивен характер.
- 61 Освобождаването на туроператорите от задължението им да възстановят на съответните пътници направените от тях плащания за даден туристически пакет обаче предполага, в нарушение на член 4 от Директива 2015/2302, намаляване на равнището на защита на тези пътници, произтичащо от член 12, параграфи 2—4 от тази директива.
- 62 Следователно национална правна уредба, която освобождава организаторите на пакетни туристически пътувания от задължението им за възстановяване по силата на член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, нарушава тази разпоредба.

- 63 Същевременно словашкото правителство изтъква, че в контекста на прилагането на Директива 2015/2302 държавите членки могат да се позоват на непреодолима сила за целите на приемането на такава правна уредба, когато неблагоприятното положение, свързано със световна здравна криза като пандемията от COVID-19, и по-специално произтичащите от нея финансови последици за сектора на туризма, ги възпрепятства да изпълнят задължението си за прилагане на тази директива.
- 64 В това отношение е важно преди всичко останало да се подчертае, че от констатацията в точка 62 от настоящото решение следва, че такава национална правна уредба може да представлява нарушение на задължението на всяка държава членка — адресат на Директива 2015/2302, да приеме в своя национален правен ред всички необходими мерки, за да осигури пълното действие на тази директива в съответствие с целта, която тя преследва (вж. в този смисъл решение от 12 юли 2022 г., Nord Stream 2/Парламент и Съвет, C-348/20 P, EU:C:2022:548, т. 69).
- 65 В допълнение Съдът приема, че опасението от възникване на вътрешни затруднения не може да обоснове въздържането на държава членка от правилно прилагане на правото на Съюза (решение от 17 февруари 2009 г., Azelvandre, C-552/07, EU:C:2009:96, т. 50 и цитираната съдебна практика).
- 66 Вярно е, че от практиката на Съда, постановена в контекста на производствата за установяване на неизпълнение на задължения по член 258 ДФЕС, следва, че когато държава членка не е изпълнила задълженията си, произтичащи от правото на Съюза, не е изключена възможността тя да се позове, що се отнася до това несъответствие, на непреодолима сила.
- 67 В това отношение съгласно постоянната съдебна практика, макар понятието за непреодолима сила да не предполага абсолютната невъзможност, все пак то изисква нереализирането на съответния факт да се дължи на извънредни, непредвидими и външни за позоваващия се на него обстоятелства, чиито последици не са могли да бъдат избегнати въпреки положената дължима грижа, като освен това позоваване на положение на непреодолима сила може да се прави само за периода, необходим за отстраняване на тези затруднения (вж. в този смисъл решения от 13 декември 2001 г., Комисия/Франция, C-1/00, EU:C:2001:687, т. 131 и цитираната съдебна практика, и от 4 март 2010 г., Комисия/Италия, C-297/08, EU:C:2010:115, т. 85 и цитираната съдебна практика).
- 68 Дори обаче да се предположи, че тази съдебна практика може да се тълкува в смисъл, че позволява на държавите членки надлежно да твърдят пред националните си съдилища, че несъответствието на национална правна уредба с разпоредбите на дадена директива е обосновано поради непреодолима сила, за да може вследствие на това тази правна уредба да продължи да се прилага за необходимия период от време, се налага изводът, че национална правна уредба като член 1 от Постановление 2020-315 очевидно не отговаря на условията за позоваване на непреодолима сила, както следва от посочената съдебна практика.
- 69 В това отношение, първо, макар здравна криза с мащабите на пандемията от COVID-19 да е извънредна, непредвидима и външна за съответната държава членка, национална правна уредба, която освобождава на общо основание всички организатори на пакетни туристически пътувания от задължението им за възстановяване по член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, що се отнася до прекратяването на договори с предизвестие,

направено в рамките на предварително определен период с продължителност от няколко месеца, по самото си естество, не може да бъде обоснована с ограниченията, произтичащи от това събитие, и по този начин да отговаря на условията за позоваване на непреодолима сила.

- 70 Това е така, защото, тъй като вследствие на нея на практика се стига до общо спиране на изпълнението на това задължение за възстановяване за определен период от време, тази правна уредба не се прилага само в случаите, в които действително са се проявили тези ограничения, по-специално от финансов характер, а се разпростира до всички договори, които са били прекратени през референтния период, без във връзка с това да се взема предвид конкретното и индивидуално финансово положение на съответните туроператори.
- 71 Второ, от материалите по делото, с които разполага Съдът, не следва, че финансовите последици, които се цели да бъдат преодоленни с разпоредбата на член 1 от Постановление 2020-315, са могли да бъдат избегнати единствено посредством нарушение на член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, и по-специално чрез приемането в полза на съответните туроператори на някои мерки за държавна помощ, които могат да бъдат разрешени на основание член 107, параграф 2, буква б) ДФЕС — възможност, която други държави членки са използвали, както посочва генералният адвокат в точки 82—84 от представеното заключение.
- 72 В този контекст, макар няколко правителства да акцентират върху обстоятелството, че приемането на такива мерки за държавна помощ би било съпътствано, за много държави членки, от особени затруднения, тъй като възможността за приемане на тези мерки в кратки срокове зависи по-специално от съществуващите структури на организацията на сектора на пакетните туристически пътувания, както и от времето, необходимо за такова приемане в съответствие с техните вътрешни процедури, следва да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда държава членка не може да се позове на трудности от вътрешен характер, за да оправдае неспазването на произтичащите от правото на Съюза задължения (решения от 25 юни 2013 г., Комисия/Чешка република, C-241/11, EU:C:2013:423, т. 48 и цитираната съдебна практика, и от 6 ноември 2014 г., Комисия/Белгия, C-395/13, EU:C:2014:2347, т. 51).
- 73 В този контекст не може да се приеме и доводът, изтъкнат по-специално от чешкото правителство, че разрешението, изразяващо се в предоставянето на държавни помощи, трябва да бъде „крайна мярка“. Всъщност в това отношение е достатъчно да се отбележи, че правото на Съюза позволява на държавите членки, при спазване на предвидените за тази цел условия, да предвидят определени форми на държавна помощ, и по-специално такива, които да могат да се считат за съвместими с вътрешния пазар на основание член 107, параграф 2, буква б) ДФЕС, като същевременно това право не им позволява по-специално да не изпълняват задължението си да приемат в националния си правен ред всички необходими мерки, за да осигурят пълното действие на дадена директива, в конкретния случай — Директива 2015/2302.
- 74 Следва освен това да се отбележи, че държавите членки са имали и възможността да въведат механизми, предназначени не за налагане, а за насърчаване или улесняване на приемането от съответните пътници на ваучери, които да се използват вместо възстановяване на парична сума, като тези решения също могат да допринесат за облекчаване на проблемите с ликвидността на съответните туроператори, както е посочено в Препоръка 2020/648, и по-специално в съображение 15 от нея.

- 75 Трето, както отбелязва и генералният адвокат в точка 80 от представеното заключение, национална правна уредба като член 1 от Постановление 2020-315, доколкото предвижда освобождаване на организаторите на пакетни туристически пътувания от задължението им за възстановяване за определен период с продължителност до 21 месеца, считано от уведомлението за „прекратяване“ на съответния договор за пакетно туристическо пътуване, очевидно не е замислена така, че да ограничи последиците си до периода, необходим за отстраняване на причинените от конкретното събитие затруднения, което може да се квалифицира като непреодолима сила.
- 76 С оглед на всичко изложено на втория въпрос следва да се отговори, че член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302 във връзка с член 4 от тази директива трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която — в контекста на избухването на световна здравна криза, възпрепятстваща изпълнението на договорите за пакетно туристическо пътуване — организаторите на пакетни туристически пътувания временно се освобождават от задължението си да възстановят на засегнатите пътници, най-късно 14 дни след прекратяването на договора, всички направени плащания с оглед на прекратения договор, включително когато такава правна уредба цели да се избегне възможността, поради очаквания значителен брой искания за възстановяване, платежоспособността на тези организатори да бъде засегната в такава степен, че да се застраши тяхното съществуване и по този начин да се запази жизнеспособността на съответния сектор.

По третия въпрос

- 77 С третия въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали правото на Съюза трябва да се тълкува в смисъл, че позволява на национален съд, сезиран с жалба за отмяна на национална правна уредба, противоречаща на член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, да промени действието във времето на постановеното от него решение за отмяна на тази национална правна уредба.
- 78 Следва да се припомни, че органите на съответната държава членка са длъжни да предприемат всички подходящи общи или специални мерки, за да гарантират спазването на правото на Съюза на своята територия (вж. в този смисъл решение от 21 юни 2007 г., *Jonkman и др.*, C-231/06—C-233/06, EU:C:2007:373, т. 38).
- 79 В това отношение от постоянната съдебна практика следва, че съгласно принципа за лоялно сътрудничество, предвиден в член 4, параграф 3 ДЕС, държавите членки са длъжни да отстранят незаконосъобразните последици от всяко нарушение на правото на Съюза решение, като това задължение е обвързващо за всеки орган на съответната държава членка в пределите на тяхната компетентност, включително за националните съдилища, сезирани с жалба срещу акт от националното право, с който се извършва такова нарушение (вж. в този смисъл решение от 29 юли 2019 г., *Inter-Environnement Wallonie и Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen*, C-411/17, EU:C:2019:622, т. 170 и 171 и цитираната съдебна практика).
- 80 От това следва, че когато национален съд е сезиран с жалба за отмяна на национална правна уредба, която счита за противоречаща на правото на Съюза, той е длъжен да отмени тази правна уредба в съответствие с процесуалните правила, приложими към такива жалби, предвидени във вътрешния му правен ред, както и при спазване на принципите на равностойност и ефективност.

- 81 Вярно е, че Съдът е признал, че при изключителни обстоятелства националните съдилища имат възможност да уредят последиците от своите решения за отмяна на национална правна уредба, за която е прието, че е несъвместима с правото на Съюза.
- 82 Така от практиката на Съда следва, че на национален съд може да бъде позволено — с оглед на наличието на императивни съображения, свързани с опазването на околната среда или свързани с необходимостта да се премахне реална и сериозна заплаха от прекъсване на електроснабдяването на съответната държава членка — по изключение и с оглед на всеки отделен случай да приложи национална разпоредба, която му дава право да запази някои последици на отменен национален акт, стига да са спазени уточнените в тази съдебна практика условия (вж. в този смисъл решение от 29 юли 2019 г., *Inter-Environnement Wallonie и Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen*, C-411/17, EU:C:2019:622, т. 178 и 179).
- 83 В настоящия случай обаче, от една страна, както отбелязва и генералният адвокат в точка 101 от представеното заключение, макар и породените от пандемията от COVID-19 финансови последици, на които се позовава запитващата юрисдикция в третия си въпрос, да са сериозни за сектора на пакетните туристически пътувания, трябва да се констатира, че подобна заплаха за икономическите интереси на операторите в този сектор не е съпоставима с императивните съображения, свързани с опазването на околната среда или със снабдяването с електроенергия на съответната държава членка, разглеждани по делото, по което е постановено решение от 28 февруари 2012 г., *Inter-Environnement Wallonie et Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103, т. 57).
- 84 От друга страна, следва да се отбележи, че в съдебното заседание френското правителство посочва, че вредата, която евентуално може да бъде причинена вследствие на отмяната от запитващата юрисдикция на Постановление 2020-315, е с „ограничено значение“. Това е така, защото при всички положения не изглежда, че отмяната на разглежданата в главното производство национална правна уредба има за цел да прояви вредоносни последици в сектора на пакетните туристически пътувания в такъв мащаб, че запазването на действието на тази правна уредба да е необходимо, за да се защитят финансовите интереси на операторите в този сектор.
- 85 При тези условия на третия въпрос следва да се отговори, че правото на Съюза, и по-специално принципът на лоялно сътрудничество, предвиден в член 4, параграф 3 ДЕС, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национален съд, сезиран с жалба за отмяна на национална правна уредба, която противоречи на член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, да измени действието във времето на решението си за отмяна на тази национална правна уредба.

По съдебните разноски

- 86 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (втори състав) реши:

- 1) Член 12, параграфи 2 и 3 от Директива (ЕС) 2015/2302 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2015 година относно пакетните туристически пътувания и свързаните пътнически услуги, за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 и Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 90/314/ЕИО

трябва да се тълкува в смисъл, че

когато вследствие на прекратяване на договор за пакетно туристическо пътуване неговият организатор е длъжен по силата на тази разпоредба да възстанови на съответния пътуващ всички направени плащания във връзка с този туристически пакет, това възстановяване следва да се разбира единствено като връщане на тези плащания под формата на парична сума.

- 2) Член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302 във връзка с член 4 от тази директива

трябва да се тълкува в смисъл, че

не допуска национална правна уредба, съгласно която — в контекста на избухването на световна здравна криза, възпрепятстваща изпълнението на договорите за пакетно туристическо пътуване — организаторите на пакетни туристически пътувания временно се освобождават от задължението си да възстановят на засегнатите пътници, най-късно 14 дни след прекратяването на договора, всички направени плащания с оглед на прекратения договор, включително когато такава правна уредба цели да се избегне възможността, поради очаквания значителен брой искания за възстановяване, платежоспособността на тези организатори да бъде засегната в такава степен, че да се застраши тяхното съществуване и по този начин да се запази жизнеспособността на съответния сектор.

- 3) Правото на Съюза, и по-специално принципът на лоялно сътрудничество, предвиден в член 4, параграф 3 ДЕС,

трябва да се тълкува в смисъл, че

не допуска национален съд, сезиран с жалба за отмяна на национална правна уредба, която противоречи на член 12, параграфи 2—4 от Директива 2015/2302, да промени действието във времето на решението си за отмяна на тази национална правна уредба.

Подписи